

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL'IN İLK ROMANI
MİRAS

Prof. Dr. Olcay ÖNERTOY

Miras, Cumhuriyet döneminin 1930-1940 yılları arası gerçekçi yazarlarından biri olan Memduh Şevket Esendal'ın kitap olarak yayımlanan üçüncü romanıdır. *Ayaşlı İle Kiracıları* (1934, 1983) ve *Vassaf Bey* (1983) kitap olarak daha önce yayımlanmış olmakla birlikte *Miras*'in, tefrika ediliş tarihine göre yazarın ilk romanı olduğu anlaşılıyor. *Ayaşlı İle Kiracıları* ve *Vassaf Bey*'de Cumhuriyet'in ilânından sonra başkent olan Ankara'da yeni bir yaşama geçişe, kendi deyişiyle, "ayna tutan" Esendal, bu romanında II. Abdülhamit dönemini veriyor. Ancak, bu yıllardaki düşünce çatışmaları, yeni kurulan dernekler, yönetim aleyhindeki çalışmalar gibi, İstanbul'daki çalkantılar ikinci plânda kalıyor.

Romanda, İstanbul'un bir mahalle kurulacak büyüklükteki konağında yaşayan Silahtar Ali Paşa ailesindeki çözülme, miras yüzünden aile bireyleri arasında ortaya çıkan düşmanlık verilmektedir. Ayrıca eserde, o yıllardaki günlük yaşayıştan kesitler de buluyoruz.

Roman başlarken bu ailenin torunlarından biri olan Şefik Bey'i tanıyoruz. Sadaret Evrak Mümeyyizi olan Şefik Bey, Faika Hanım'la evlidir ve iki çocukları vardır. Ancak, Şefik Bey'in, eşini gittikçe küçümsemeye başlaması, para işlerinde hasis davranması, aralarını açmaya, huzursuzluk yaratmaya başlamıştır. Bu huzursuzluklara karşın ayrılmayı, evlerini dağıtmayı düşünmezler. Silahtar Ali Paşa ailesinin geçmişini Şefik Bey'den öğreniyoruz. Aileyi bir arada tutan büyükannedir.

"Büyük anası, bu Silahtar Ali Paşa'nın gelini Defterdar Halil Efendi'nin kızı imiş. Pek çocukluk hatıratı içinde onun şal hırkasını, bağdaş kurup setli odanın köşesinde oturduğunu, dirseğini dizine dayayıp çubuk içtiğini, başında fesini, dökme püskülünü, daha üstüne

1 *Meslek Gazetesi*, S. 1-38, 15 Aralık 1924-1 Eylül 1925; Memduh Şevket Esendal, *Bütün Eserleri* 13, Bilgi Yayınevi, Ankara 1988.

her sabah ihtimam ile bağlanan oyalı dildadesini hatırlıyordu. Kendisi ufak tefek bir hanımdı. Kocasından, babasından kalan bütün servet, hanlar, hamamlar, çiftlikler, dükkanlar, her ne varsa bu hanımın üzerindeydi. Kâhyasını çağırıp emirler verir ve bütün mallarını, bütün konağın işlerini kendisi idare eder. Kızarsa bağırır ve konakta herkes onu hiddetlendirmekten korkardı.”²

Görüldüğü gibi büyükanne tam bir Osmanlı kadınıdır. Genellikle büyük ailelerde olduğu gibi büyükanenin ölümüyle ailede dağılma başlar. Miras davaları ortaya çıkar. Bir arada yaşayan dört kardeş, önce dairelerini ayırırlar. Daha sonra da konaktan ayrılmaya başlarlar. Şefik Bey’in babasının ölmesi, iki kız kardeşinin evlenip ayrılmasından sonra, konakta yalnızca Şefik Bey, ağabeyi ve annesi kalırlar. Gittikçe yıkılan konağa en son Rus istilası ve Balkan bozgunu sırasında, Rus ordusunun önüne katıp sürüklediği göçmenlerden sığabilenler yerleştirilir. Göçmenler, konağın daha da yıkılmasına neden olurlar. Bu durumda Şefik Bey’le annesi de konaktan çıkmak zorunda kalırlar. Sonunda konak yıktırılıp, önce yıkıntılar, daha sonra da arsa, parça parça satılır. Artık konağın yerinde kırk beş evlik bir mahalle vardır. Şefik Bey’in ölen ağabeyi Şevki Bey de Sarayköy’deki çiftliği elden çıkarmamak için oraya gidince ana oğul İstanbul’da büsbütün yalnız kalmışlardır.

Sabah, pencereden dışarıya bakarken Şefik Bey’in anımsadıkları olarak verilen Silahtar Ali Paşa ailesiyle ilgili bu bilgilerden sonra, Şevki Bey’in ölümüyle üç kardeş kalan Şefik Bey, Fitnat Hanım ve Atiye Hanım’ların birbirinden kopuk yaşayışlarına geçiliyor.

Birbirleriyle ilgilenmeyen kardeş ailelerinin yaşayışlarını Şevki Bey’in oğlu Asım aracılığıyla izliyoruz. Asım İstanbul’a, Sarayköy’deki, aileden kalma ve başkalarına kiralanan değirmeni kendi üzerine geçirmek amacıyla gelir.

Önce amcasına giden Asım’ın, yengesiyile konuşmasından, Şefik Bey’le aralarındaki huzursuzluğun bir başka yanı ortaya çıkar. Şefik Bey komşuları Zekeriya Bey’den mesnevi dersleri alma bahanesiyle, onun karısıyla ilişki kurmaya çalışmaktadır. Bu durum, iki çocuk annesi olmasına karşın gençliğini, tazeliğini yitirmeyen Faika Hanım’ı çok üzer.

Yine Asım’ın, halası Atiye Hanım’ın yalısına girmesiyle de onu ve yanındakileri tanıyoruz. Atiye Hanım iki evlilik yapmıştır. İkinci evli-

² *Miras*, Ankara 1988, s. 16. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

liğinden Canip adında bir oğlu vardır. Annelerinin, üzerindeki malları çocuklarına paylaştırdıktan sonra ölmesi üzerine kardeşler arasında geçimsizlik başlamıştır. Bu geçimsizlik, onların birbirleriyle görüşmelerine değin vardı gibi, Canip de yine miras yüzünden, Atiye Hanım'dan ayrı, eşi öldükten sonra kızı Salime ve hizmetçilerle birlikte yaşamaya başlamıştır. Atiye Hanım ilk evliliğinde mutlu olamamıştır. Ailesine, kendisini kocasından ayırmaları için yaptığı başvuruları kabul edilmeyince, evden kaçıp hamamcı Turra'nın yanına sığınır. Onun bu davranışı, Turra'yı sevdiği için eşinden ayrıldığı söylentilerinin ortaya çıkmasına yol açar. İkinci evliliğinde onu da yanına alır. Turra'nın ölümünden sonra onun aracılığıyla tanıdığı Fahriye yahya gelir. Atiye Hanım, bu eşini de yitirince, Fahriye ve hizmetindekilerle birlikte yaşamını sürdürmeye başlar.

Anne ve babasından ilgi görmeden büyüyen Canip Bey ise yeteksiz, bir işi olmayan, yalnızca avlanmakla vakit geçiren o zamanki alafrangalardan biridir. Yazar onu şöyle canlandırıyor:

"Canip Bey onu beraber alıp gezdirmekten zevkyâb oluyor ve sokakta kızıyla Fransızca konuşuyordu. Beraber Beyoğlu'na çıkıp öteberi ahıyordu. Trende, tünelde, sokakta ve mağazalarda Fransızca konuşuyorlardı. Canip Beyce bu onları muhitlerinden ayıran bir mümtaziyet idi ve kendisi de şimdi kır düşmüş olan sakalını Fransızlar gibi, elbisesini, kundurasını İngilizlerin kunduralarına ve elbiselerine muvafık şekillerden intihap ederdi. Başkalarının yanında bütün tavırları, bütün sözleri, hatta Türkçe konuşsa bile Fransızvari oluyordu"³.

Evlendiğini nikâhlandıktan sonra annesine haber veren Canip Bey, onbeş onaltı yaşına gelen kızı Salime'nin, büyükannesiyile kalmasına, onun mallarının kendilerine kalacağı garantisini olarak bakmaktadır. Bu hesapların peşindeyken Asım'ın ortaya çıkması, Canip Bey'i rahatsız eder. Asım hiçbir açıklama yapmamakla birlikte, Canip Bey ve Fahriye Hanım, onun değirmen için geldiği düşüncesine kapılırlar. Dahası Asım'ın Atiye Hanım'la kalması, Fahriye'nin yalından uzaklaşmasına yol açar. Çünkü, Atiye Hanım hastayken ona bakan Fahriye, kendisine bir şeyler kalacağını umar. Bu arada Salime ile Asım arasında bir yakınlaşma olur. Ancak ikisi de birbirlerine bu konuda bir açıklamada bulunmazlar. Halasının kendisine olan yakınlığı Asım'ı değirmen konusunu açmaktan caydırır.

3 a.g.e., s. 87.

Asım'ın, baba dostu avukat Ethem Efendi'nin yazıhanesinde Ferruh Bey'le karşılaşması ise küçük halası Fitnat Hanım'la tanışmasını sağlar. Ferruh Bey, halasının damadıdır. Aynı zamanda Asım'ı politikayla ilgilenmeye yöneltir.

Fitnat Hanım'la eşi Enver Bey'in iki kızı bir oğlu vardır: Mesrure ve Müeddep Hanım'larla Cavit Bey. Eşini kaybeden Mesrure Hanım, genç kız yaşına gelen kızı Nermiye, Müeddep Hanım'la Ferruh Bey, Cavit Bey'le Saide konakta anne babalarıyla bir arada otururlar. Cavit Bey, lise öğrenimini bile tamamlayamamış, bir kaleme yerleştirilmiştir. İşine bağlı olmakla birlikte kumar düşkünüdür.

Asım, halası ile eniştesi üzerinde iyi bir izlenim bırakır. Ferruh Bey'le zaten iyi ilişki kurmuşlardır. Asım'ın orada kaldığı gece konuk gelen Hüsrev Bey'le o günlerde başlayan padişaha karşı hareketlere geçiliyor. İstanbul'da bomba atılmıştır. Hüsrev Bey padişaha karşı olanlardan görünerek düşüncelerini ve hincını şu sözlerle belirtiyor:

"-Ben, dedi. Bunlar bir şey değil, bunlar hiç... Göreceksiniz. Şu şevketmeabı bakalım o etrafındaki hergeleler kurtarabilir mi? Efendimizin hüdema-yı hassaları. Onların her parçalarını ayrı dallara astıracağım."⁴

Hüsrev Bey öç alma duygusu taşıdığını belirtmekle birlikte iki taraflı çalışmaktadır. Bir yandan Avrupa'ya kaçanlarla ilişki kurarken sarayda tanıdıkları vardır. Evine hafiyeler gelip gider. Avrupa'dan velihta, şehzadelere yazılan mektuplardan kimileri Hüsrev aracılığıyla gelir. Bunlara karşın padişaha karşı olduğunu savunur. Yalnız kendisi değil; eşi ve kızları da politikamın içindedir.

Asım bilinçsiz olarak Ferruh Bey tarafından politikaya sokulmaktadır. Padişah niçin istenmiyor, meşrutiyet nedir? Bunun bilincinde değildir. Asım'ın düşünceleri, bu konuların İstanbul dışındaki-leri pek ilgilendirmediğini gösterir.

"... Padişahı istemeyenler ve isteyenler vardı. Asım da istemeyenler tarafına yazılmış bulunuyordu. Neden? Bu ciheti, o kadar düşünülmüş, o kadar ince hesaplanmış bir şey değildi. Niçin istemiyordu; Meşrutiyeti istiyor muydu? Meşrutiyet nedir? Hiç düşünmemişti.

Nereden bulmuşsa hatırasında, sultan tarafından boğdurulmuş bir Mithat Paşa vardı. Ali Suavi vakası diye bir vaka işitmişti. Sultan Aziz'-

⁴ a.g.e., s. 144.

in hal'ine dair bazı şeyler biliyordu. Padişahı yıkayan, karnında büyük bir yara olduğunu söylemiş. Padişahı iki pehlivana öldürtmüşler.

Bunların hepsi niçindir? Bu hususta sarih bir fikre malik bulunmuyordu.”⁵

Ferruh, Asım'ı kendisine çok yakın bulduğu için onu da politikaya sokmak, kendileriyle çalışan bir kişi daha bulmuş olmak ister. Asım'ın bütün aileyi üzen ağır hastalığı bu çalışmalara ara verirse de iyileştikten sonra, olaylar yeniden zihnini kurcalamaya başlar. Özellikle İstanbul'da açıkça gözlemlediği, Batılılar karşısında kendimizi küçümsememiz, Kanun-ı Esasi'nin de buna bir çözüm getiremeyeşi, Kanun-Esasi'nin ilânından sonra Rusya ile aramızda çıkan savaş, padişahın Kanun-ı Esasi'yi uygulamaması ve Meclis-i Mebusan'ı kapatması, Asım'ın, bütün bunların niçin olduğunu kavrayamadığı olaylar olarak kalıyor. Ayrıca, Çerkes Hasan'ın Hüseyin Avni Paşa'yı öldürmesi, Mithat Paşa'nın Taif'e sürdürülüp orada boğularak öldürülmesi, Ali Suavi olayı da onun için ne zaman ve niçin olduğu bilinmeyen olaylardır.

Asım'ı sürekli olarak düşündüren bu olaylar arasında bir saptaması dikkati çekiyor: “İslâmlar artık korkunç olmaktan, zavallı ve gülünç olmak mevkilerine düşmüş bulunuyorlardı ve İslâmların okumuşları, münevverleri, Hristiyanların hele Avrupalıların yanında âdeta kendi milliyetlerini inkâr edecek derecede zayıf ve bozulmuş bir halde bulunuyorlardı. Herkes mensup olduğu cemaati müdafaa kaydında olduğu halde bizde bu vazifeyi ancak az okumuş veya hiç okumamış adamlar yapıyorlardı.”⁶

Asım, zihnindeki düşüncelere, yanıt bulamadığı sorulara karşın, bu işi Ferruh'la birlikte bildirge hazırlayıp geceleri gizlice dağıtmaya kadar götürür. Bu arada Salime ile olan ilişkilerinde bir gelişme olması beklenirken, Canip Bey'in, Asım'ı kendi payına düşen malları elinden alacak bir rakip olarak görmesi, bu yüzden ondan hoşlanmaması, malların kendisine bırakılması koşuluyla bu evliliği kabul edeceğini söylemesi, Salime'yi kesin bir karar vermekten uzaklaştırır. Asım, ona evlenmek istediği haberini gönderdiği halde karşılık vermez. Kısa bir süre sonra da Salime'nin bir başkasıyla nişanlandığı haberi duyulur. Bu haber Asım'da zaman zaman beliren işsiz, zengin bir halaya dayalı boş yaşamdan duyduğu üzüntüyü güçlendirir. Ne yapacağını bilemez

5 a.g.e., s. 152.

6 a.g.e., s. 212.

bir durumdadır. Devlet memuru olmak da doyurucu, güvenilir bir iş değildir.

Sonunda bir gün istasyonda karşılaştıklarında Salime'nin davranışlarından ve konuşmalarından da onun bir evliliğin eşliğinde olduğunu anlar. Bu üzüntü, onu yeniden "değirmen" konusuna döndürür.

"Asım bir kaç adım yürüdükten sonra bir daha durdu. Kendi hayatını düşündü. Bu hayat da böyle hiç zevkli bir şey değildi ya! Yalının masraflarını gör, halayı ziyaret et, onunla konuş, Ferruh Bey'le neticesi meşkük bir işte sürüklen... Bunlarda ne mana var? Ben bunları yapmakla ne yapmış oluyorum. Halası zengin olduğu için istediği gibi yaşayan bir adam.

Herkes nasıl oluyor da kendisine bir iş, bir ticaret buluyor, bu kadar para nerden çıkıyor? Herkes akşam olunca evinde yemek, içmek buluyor, halkta ne çok para var?

Şehrin gündüz hali gözünün önüne geldi ve "Şehirlerde bana iş yok" diye düşündü. Değirmen ne kadar iyiydi. Değirmen onun olsaydı, bu endişelerden hiçbiri olmayacaktı..."⁷

Salime'nin kendisini sevdiğini belli etmekle birlikte evlenmeyi kabul etmeyişi Asım'ı çok üzer. Yahya geldiği zaman halasına ve yal-dakilere durumu anlattığında onlar da Salime'nin davranışına bir anlam veremezler. Roman tamamlanmadığı için daha sonra ne olduğunu tahmin etmek okuyanlara kalmaktadır.

Olaylar, sadece Asım'ı mutsuzluğa sürükleyecek biçimde gelişmiyor. Şefik Bey'le Faika Hanım arasındaki gerginlik kavgaya dönüşüyor. Çocuklar bile babalarının ve annelerinin durumundan büyük üzüntü duyuyorlar.

Cavit Bey'le Saide birbirlerine düşkün evli bir çift oldukları halde Alemdağ'a yazlığa gidildiğinde Cavit Bey önce bir Ermeni kızıyla, daha sonra da evli bir Rum kadınıyla ilişki kuruyor. Bu durum Saide'nin üzülmeye ve Asım'a yaklaşmasına yol açacak bir huzursuzluk yaratıyor. Canip Bey'in evdeki hizmetçi Toksi ile ilişkisi olduğunun ortaya çıkması ise baba-kızın arasının açılmasına yol açar. Atiye Hanım, Asım'ın iyileşmesinden ve yanında kalmasından mutlu olmakla birlikte Asım'la Salime'yi evlendirememekten, Canip Bey'in, bütün mallarını

⁷ a.g.e., s. 229-230.

kendi üzerine yapılması isteğini sık sık yinelemesinden üzüntü duyar. Ferruh Bey üzerinde durmamakla birlikte, Müeddep Hanım çocuğu olmadığı için çok huzursuzdur. Böylece aile bireylerinin ortak yanı, huzursuzlukları ve birbirlerinden kopuklukları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kopukluğun ve sevgisizliğin nedeni de genelde romana ad olan mirastır. Bu bakımdan roman, konusu ile güncelliğini sürdürmektedir.

Romanda gözleme dayalı, bugün bizler için çok yabancı olan dadılı, kalfalı, hizmetçili konak yaşantısı; oda döşenişi, içinde oturanların giyimleri, günlük yaşayışlarında birbirleriyle olan ilişkileriyle birlikte gözümüzün önünde canlanıyor. Örneğin, Atiye halasına gittiğinde kabul edildiği oda Asım'ın ilgisini çektiği gibi, bizim için de günümüzde rastlayamayacağımız bir oda örneği oluyor.

"Bu oda bir eski zaman odasıydı. Pencereilerin önünde boy minderleri, iki yanda erkân minderleri, köşelerde ayrıca ince pamuk minderler, çifte yan yastıkları, onların üstünde ayrıca yine pamuk bir yastık ... Gece, koyu fesrengi gibi görünen bir kumaşla döşenmişti; yan perdeleri ipeklili idi ve yastıkların üzerinde katlanıyordu."⁸

Bu odalarda yaşayan hanımlar da beyaz uzun giysilerinin üzerine ince el dikişli koyu renkli hırkalar giyer, başlarında hep hotozlar taşırlar. Konaklar haremlik ve selamlık olarak bölünmüştür. Fıtnat Hanımlarinkinde olduğu gibi konaklarda genellikle bir kaç halayık, hizmetçi, sofracı, uşak, seyis, aşçı ve bahçıvan bulunur. Çalışanlar, evdekilere karşı her zaman saygılıdırlar. Ancak bu saygının, kimileri için yalnızca görünüşte olduğunu, aşçı Mahmut'un, Asım'a köşktekilerle ilgili düşüncelerini aktarışında görüyoruz:

"Mahmut'un köşte bir tek beğendiği, takdir ettiği adam yoktu; hanımefendiye, vekilharç Ali'ye itimat etmekle, hiç bir şeyin hesabını bilmemekle itham ediyor. Enver Bey, Mahmut'un nazarında milletin, devletin parasını haksız yere alan, on paralık iş görmeyen bir adamdı. Mesrure Hanım, babası, anası ölürse şımarık kızının yanında halayık olur diyor; Müeddep Hanım'ın çocuk yapmaya uğraştığını söyleyip kocasıyla eğleniyor, kalfaların her birisine birer şey uydurup söylüyor. Hulasa, köşte hiç kimseyi beğenmiyor; hiç kimsenin on paralık aklı olmadığına kail olduğunu anlatıyordu."⁹

8 a.g.e., s. 60.

9 a.g.e., s. 197.

Aynı ailenin dağılan bireyleri dışındaki bir kaç aile de onların aracılığıyla romana girer ve kişi sayısını çoğaltır. Bu ailelerde de bir takım huzursuzluklar olduğunu gözlemliyoruz.

Romanın başında kayınvalide ve görümce yüzünden bozulduğu belirtilen bir evliliğin üzüntüsünü çeken Şükriye ile Şükrü'yü görüyoruz. Evin gelini olan Şükriye eşinden, ayrı bir ev tutmasını isterken, bir arada oturan geniş ailelerde huzursuzluklar çıkabileceğine dikkatleri çekiyor.

Fitnat Hanımların komşusu Kasım Bey'in köşkü basılıp, tutuklanıyor. Ertesi gün serbest bırakılırsa da kendisi ve ailesi artık huzursuzdur. Bu tutuklanmanın, kızının seccadecibaşının oğluna verilmesinden ötürü olduğu söylentisinin ortaya çıkması o yıllarda insanların tutuklanması için nelerin bahane edildiğini bir ölçüde ortaya koymaktadır.

Avukat Ethem Efendi'nin ailesi de parasızlık yüzünden geçim sıkıntısı çeker. Ethem Efendi herkesin parasını aldığı halde davaları kendisi yerine, tanıdıklarına izletip kendisi politikayla uğraştığı için herkese borçlanmıştır. Aile harap yahının bir yanında oturup öbür yanlarını söküp yakarak ısınmaya çalışır. Dokuz çocuklu aile ekmek almakta bile zorluk çeker. Yiyecek, aydınlanmak için petrol, çocuklara giyecek alabilmek ise büyük bir sorundur. Asım, Ethem Efendi'nin bu duruma düşmesini onun düzensizliğine, dikkatsizliğine ve başladığı bir işi sonuna değin sürdürmemesine bağlar. Aynı yalıda Ethem Efendi'nin kardeşi Ahmet Bey oturur. Maddî sıkıntısı olmadığı anlaşılan Ahmet Bey, felçli olduğu için yahdan çıkmaz ve günlerini satranç oynayarak geçirir.

Sarayköy'deki otel sahibi Yerasimo ile kâtip Evrepidi de Asım'da Rumların taşıdıkları güçlü ulusçuluk düşüncesiyle yeniden oraları ele geçirecekleri korkusunu uyandırır.

"Asım bunu pek güzel biliyordu; onların emellerine ihtimal vermemekle beraber, kalbinde bir korku hissediyordu. Onların ümit etmeğe hakları vardı: bütün işler onların ellerindeydi, servet, itibar! En büyük şeylerden en küçüklerine kadar hepsini onlar yapıyorlardı. Onlara muhtaç olmayarak buralarda yaşamağa imkân yoktu. Buna mukabil Müslümanlar günden güne kuvvetlerini kaybediyorlardı. Hükümet feci bir surette bozuk ve gülünçtü."¹⁰

10 a.g.e., s. 49.

Görülüyor ki yazar romanda kişilere ağırlık vermiş, o yıllarda yönetimle ilgili olarak duyulan kaygıları yansıtmaya çalışmış. Romandaki çok sayıda kişiyi tanıtırken, yalnızca adlarını vermekle yetinmeyip onları tanıtıcı ayrıntılı bilgiler vermiş ve yaptığı çözümlenmelerle psikolojik durumlarını yansıtabilmiştir. Ayrıca kişilerle ilgili olayları da birbirine karıştırmadan yürütebilmiştir. Bu bakımdan yazarı olayları düzenleyiş ve kişileri verişte başarılı buluyoruz.

Romanın konusuyla ilgili olarak dar çevre seçilip, konak ve yalı dışına pek çıkılmamıştır. Şefik Bey ailesi dışında herkes eskimeye yüz tutmuş da olsa konakta ya da yalıda oturur. Bunda, gözleme dayalı bir roman ve öykü yazarı olan Esendal'ın, içinde yetiştiği, yaşadığı çevrenin konak ve yalı olmasının etkisi düşünülebilir.

Sürükleyici bir roman sayılabilecek *Miras*'ta dile ve anlatıma özen gösterilmemiş olduğu dikkati çekiyor. Romanda, Servet-i Fünun dönemi yazarlarında görülen yabancı dilden çeviri izlenimi uyandıran cümlelere rastlanıyor. Örneğin, "Evde herkes ondan korkuyorlardı."¹¹; "Pek çok kadınlar arkasından koşmuş..."¹²; "Fahriye bin fikir yapıyor."¹³; "Ne kadar köylüler varsa gülecekler ayıplayacaklar."¹⁴; "Asım dikkat ediyordu ki Toksi bu evde bir hizmetçi gibi değil, Salime'nin refikası gibi idi."¹⁵ gibi Türkçeye uymayan cümle kuruluşlarını ve kelime kullanışlarını göstermek olasıdır. Yazdıklarında duru bir dil ve yalın bir anlatımdan yana olduğunu, kendisiyle yapılan bir söyleşide alçak gönüllülük göstererek "... Edebiyatı bilmediğimden, marifetsizliğimden sade yazmışımdır. Bilsem, öyle düpedüz yazar mıydım hiç?"¹⁶ biçiminde dile getiren Esendal, gerçekten *Ayash İle Kıracıları* ve *Vassaf Bey*'de duru bir dil ve rahat bir anlatım kullanmıştır. *Miras*'ta dile özen gösterilmediği izleniminin uyanmasında, gazetede tefrika edilen romanın, baskıya yetiştirilmek için gözden geçirilmeden yazılmasının etkili olduğu anlaşılıyor. Anlatımda ise daha sonraki romanlarında da dikkati çeken, kısa cümlelerle anlatımı yeğlediğini görüyoruz.

"Asım, hâlâ üşüyordu; kendi kendine: "Ne yapmalı?" diye düşündü. Bu akşam Şefik Bey'e gitmeli mi? Halasına ne çare bulmalı? Sa-

11 a.g.e., s. 16.

12 a.g.e., s. 38.

13 a.g.e., s. 69.

14 a.g.e., s. 51.

15 a.g.e., s. 98.

16 *Varlık*, Haziran 1952, s. 7-8.

bahleyin otelde kalmak istemiyordu. Şimdi otel, onun için sanki bir mezardı. Sarayköyünü istiyordu. Ev gözünün önüne geldi. Önü sundurmalı, tek pencere odalarını düşündü. Ocağı, masası, minderi gözünün önüne geldi...¹⁷

Romana sürekleycilik kazandıran da anlatımı oluyor. *Miras*'ı, *Ayşlı İle Kiracıları* ve *Vassaf Bey*'le birlikte değerlendirdiğimizde, kapsadığı zaman dilimi bakımından onların başlangıcı olduğunu görürüz. *Miras*'taki konak ve yalı yaşantısı, iki romanda yerini apartman yaşantısına bırakmıştır. Yine bu romanlarda, *Miras*'ta özlenen meşrutiyet yönetimi aşılarak Cumhuriyet dönemine geçilmiştir. Yazarın, romanlardaki kişilerle ilgili ayrıntılı bilgileri ve onların birbirleriyle olan ilişkilerini vermekteki başarısı da bu romanla başlıyor diyebiliriz.

17 *Miras*, s. 47.